

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY

Keramika: bruselská inspirace

Bakalářská práce

Brno 2010

Vedoucí diplomové práce:
doc. PhDr. Lefteris Joanidis

Vypracovala:
Marcela Chudáčková

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury. Souhlasím, aby práce byla uložena na Masarykově univerzitě v Brně v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....

podpis

Děkuji doc . PhDr . Lefterisi Joanidisovi za odborné vedení mé bakalářské práce.

Obsah:

Úvod.....	5
1. Teoretická část.....	6
1.1. Fenomén světových výstav	6
1.2. Světová výstava Expo 58 v Bruselu	7
1.3. Československý pavilon na Expu 58 v Bruselu	8
1.4. Československé sklo na Expu 58	10
1.5. Československý porcelán a keramika na Expu 58	12
1.6. Keramika a porcelán po Expu.....	16
2. Praktická část - bruselský styl jako inspirace	17
2.1. Fenomén bruselského snu	17
2.2. Technologický postup	18
Závěr	20
Resumé	21
Resumé	21
Literatura	22
Internetové zdroje	22
Obrazová příloha.....	23

Úvod

Tato bakalářská práce obsahuje část teoretickou, kde mým hlavním cílem je světová výstava v Bruselu roku 1958. Zmiňuji se zde o fenoménu těchto výstav z historického pohledu. Dále následuje část o československé účasti na Expu 58, kde naše prezentace sklídila mnoho úspěchů a získala hlavní cenu výstavy – Zlatou hvězdu. Následně se konkrétněji zabývám expozicí skla, porcelánu a keramiky. Dále navazuje část praktická, jež obsahuje vlastní keramickou tvorbu inspirovanou takzvaných „bruselským stylem“.

1. Teoretická část

1.1. Fenomén světových výstav

Světové výstavy a jejich velkolepost nás provází již déle než sto padesát let. První velká celosvětová výstava byla pořádána v roce 1851 v Londýně. Od samého počátku bylo symbolem a smyslem těchto výstav propagovat vlastní národ a jeho pokroky, technickou a průmyslovou vyspělost, kulturu a tradice. Výstavy tohoto druhu byly nebývale bohaté na množství prezentovaných exponátů, byly přehlídkou toho nejlepšího, co mohla tehdejší doba nabídnout, a nesly se vždy v duchu honosnosti a společenského střetávání. Vzhledem k tomu, že výstavy byly vždy soutěžní, důležitým aspektem bývala právě propagace jednotlivých zemí a jejich prezentace v tom nejlepším možném světle. Šlo o to dosáhnout úspěchů svých expozic a tím se prosadit na světových trzích.

19. století bylo dobou velkých technických pokroků, objevů a vynálezů, což se projevilo právě na prvních světových výstavách. Součástí prezentací jednotlivých zemí byla nejen technická úroveň a pokroky, ale také průmyslová vyspělost. Záhy se začalo prezentovat i národní umění, kultura a úspěchy školského vzdělávání a výchovy. Tyto aspekty se brzy staly na výstavách stejně důležitými, jako průmysl a obchod. Přibyly i všemožné zábavné akce, mající za cíl přilákat na výstavu co nejširší publikum. Areály výstav se tak brzy připodobnily zábavním parkům. Nacházely se v nich restaurace, kavárny, zábavní sály, kolotoče i různé další atrakce, probíhaly různé šou a představení...

Ke konci 19. století začala přípravy a celou koncepci výstav ve značné míře ovlivňovat i politika. Začalo to na světové výstavě v Paříži v roce 1878, kde vzhledem k napjatým vztahům s Francií, odmítlo Německo svoji účast.¹ Ovšem výrazněji se politická angažovanost projevila konkrétně na světových výstavách v Paříži roku 1937 a New Yorku v roce 1939. I přesto, že se výstavy stále držely hlavní koncepce, staly se také příležitostí pro ideologické a politické demonstrace, a vzhledem k předcházejícímu válečnému konfliktu, panovalo na poli těchto výstav mezinárodní napětí.

---

¹ Mezi léty 1870-1871 proběhla mezi Německem a Francií válka, ve které Německo zvítězilo a získalo Alsasko a Lotrinsko, nicméně vztahy obou zemí byly „na bodě mrazu“

1.2. Světová výstava Expo 58 v Bruselu

Po téměř dvacetileté odmlce od poslední výstavy v New Yorku v roce 1939, a tedy téměř deset let od konce druhé světové války, byla zahájena světová výstava v Bruselu. Původně se měla výstava v Bruselu konat již v roce 1955. Termín však musel být odložen vzhledem k panující a zostřující se studené válce a hrozilo, že výstava nebude uspořádána vůbec a stoletá tradice zanikne. Mezinárodně napjatá situace se však nakonec uvolnila a výstava se uskutečnila. Belgie měla již s organizací a uspořádáním světové výstavy nemalé zkušenosti, Expo v roce 1958 bylo již čtvrtou výstavou konanou právě v Bruselu.² K účasti na výstavě byly přirozeně pozvány i dvě zneprátelené světové mocnosti a mnoho dalších významných zemí světa. *Ohlas aktuální politické situace zaznívá v ústředním hesle bruselské výstavy „balance světa pro svět lidštější“, které odráží mírové naděje lidstva a v souladu s proklamovaným cílem výstavy vyjadřuje touhu „přispět k rozkvětu účinné světové solidarity, založené na úctě k lidské osobnosti“.*³

Již v průběhu příprav na světovou výstavu v Bruselu roku 1958 bylo zřejmé, že dojde k velkému soutěžení a soupeření mezi kapitalistickými a socialistickými státy, což se opravdu stalo, jak se dá doložit i z ideologicky a nepřátelsky orientovaných reportáží. Například Jan Werich (opravdově, či ideologicky?) píše: *„Americký pavilon a Sovětský pavilon jsou v těsném sousedství, dokonce tak těsném, že je velmi těžko fotografovat jeden, aby nebyl na obrázku druhý. Je pochopitelné, že v dnešním světě tyto dva pavilony jsou středem největšího zájmu a že se o nich nejvíc mluví. Ze sovětského pavilonu vycházejí lidé plni dojmů, ať už jejich obdiv vyplývá z obdivu nebo ze závidění. Z amerického pavilonu vycházejí lidé bezradní a zmatení. Všemi jazyky se ptají: „Co nám vlastně chtějí ukázat?“*⁴

---

² Předchozí výstavy v Belgii se konaly v 1897 v Bruselu, 1905 v Liège, 1910 opět v Bruselu, 1913 v Ghentu, 1935 v Bruselu

³ katalog výstavy *Bruselský sen*, 2008, str 17

⁴ katalog výstavy *Bruselský sen*, 2008, str 32-41

1.3. Československý pavilon na Expu 58 v Bruselu

Československo zažívalo úspěchy již na předešlých světových výstavách. Účast země na Expu v roce 1958 nebyla výjimkou. V minulosti zaujaly svět například architektonicky zdařilé návrhy Jana Kotěry v duchu nastupujícího modernismu na Expu v americkém St. Louis v roce 1904. Na tyto úspěchy dále navázaly československé pavilony a expozice na dalších výstavách od architektů Josefa Gočára, Pavla Janáka, Jaromíra Krejčara a dalších. Během druhé světové války a krátce po ní však zažilo Československo velký úpadek, ať už v průmyslu, obchodu a technických odvětvích, nebo i v oblasti umění a kultury. Světová výstava 1958 se tak stala možností ukázat, jak se země vzpamatovala z války a jak ji nový socialistický režim úspěšně vede.

V roce 1955 schválila vláda účast na světové výstavě v Bruselu. Československu byl přidělený pozemek hned vedle pozemků pro pavilony Sovětského svazu a Maďarska. Pořadatelé měli požadavek, že v celých prostorách areálu, se musí zachovat vzrostlé stromy, což přivodilo nemalé problémy v řešení architektonických návrhů. Tento problém nebyl však jediným. Další spočíval v tom, že měl být pavilon demontovatelný pro pozdější převoz zpět do Československa. Z důvodů těchto obtížností byla v roce 1956 vypsána architektonická soutěž na ideové řešení pavilonu.

Osloveno bylo osm týmů, do druhého kola vybrala porota dvě práce, z nichž nakonec vyhrál projekt trojice pražských architektů Františka Cubra, Zdeňka Pokorného a Josefa Hrubého. Tento tým se ve svém návrhu rozhodl rozdělit pavilon na několik budov s jednotlivými expozicemi, tyto budovy měly spojovat prosklené chodby s dalšími exponáty. Vše na půdorysu písmene „L“ doplněno o samostatně stojící restauraci. S podobným návrhem obsadil druhé místo tým bratislavských architektů, až na čtvrtém místě se pak umístil návrh známého funkcionalisty Bohuslava Fuchse. Porota k vítěznému návrhu prohlásila: „...že vzhledem k časové tísní jest projektový návrh architekta Cubra, Hrubého a Pokorného s ohledem na své vývojové možnosti schopný realizace...“⁵. Nešlo tedy jen o kvalitní architekturu, ale i o časovou a finanční náročnost stavby.

Roli hlavního scénáristy československých expozic vyhrál Jindřich Santar, který vypracoval koncepci celé výstavy. Zvoleno bylo heslo „Jeden den v Československu“,

---

⁵ katalog výstavy *Bruselský sen*, 2008, str 93

vyjádřené ve zkratce Práce – kultura – odpočinek. Tyto tři části rozpracované do dvanácti dílčích expozic měly obsahovat vše podstatné, čeho bylo v našem státě dosaženo a dochováno z historie až do současnosti.

Výstavní budova měla půdorysnou podobu převráceného písmene „L“ a skládala se ze tří velkých, vzájemně propojených hal. Celý pavilon byl nakonec komponován jako bloková soustava s nádvořím, upraveným coby příjemný park. Hlavní krychlovité budovy pavilonu byly oplášťeny lehkými panely z pěnového skla a zdobeny mozaikou jantarového zabarvení. Spojovací chodby byly provedeny z čirého skla. Tato „jiskřící“ fasáda se zajímavě doplňovala s průhlednými stěnami chodeb a vytvářela působivé kontrasty.

Transparentnost zde měla symbolizovat jakési „*prorůstání přírodního prostředí s pavilonem*“.⁶ Zatímco výstavní část byla pojata „geometricky“ čistě, s ostrými hranami a rovnými stěnami, část k odpočinku, jež byla soustředěna do prostoru parkového nádvoří s restaurací, byla pojata spíše organicky s restaurací ve tvaru písmene „U“. Projektanti usilovali o odlehčenost a snahu využít co nejjednodušších forem. Neboť, jak napsali: „*Během konceptní práce docházeli stále pevněji k přesvědčení, že vývoj novodobé architektury je v souladu s prvky plynoucími z vyspělé průmyslové techniky, dokonalosti fabrikátů, typizací prvků a požadavky předvýroby a montážnosti.*“⁷

Po skončení bruselské výstavy bylo rozhodnuto přesunout pavilon do Prahy, kde byl poprvé otevřený pro veřejnost v roce 1960. Budova restaurace našla své místo ve svažité části Letenských sadů s nádherným výhledem na Pražský hrad a Staré a Nové Město. Na přelomu osmdesátých a devadesátých let však pavilon vyhořel – zůstaly pouze základy, jako smutná připomínka někdejší slávy. Restaurace postupně chátrala, až jí nakonec hrozila demolice. V letech 2000 – 2001 byla provedena rekonstrukce této poslední existující části bývalého pavilonu. *Výsledkem je sice zachování stavby, na druhé straně však její přestavba na kanceláře znamenala utilitární proměny, které snad budou někdy odstraněny. Výsledný stav popírá původní funkci objektu jakožto veřejné*

---

⁶ katalog výstavy *Bruselský sen*, 2008, str 99

⁷ katalog výstavy *Bruselský sen*, 2008, str 99

*stavby ve veřejném městském prostoru, a tudíž popírá i smysl jeho umístění v Letenských sadech.*⁸

1.4. Československé sklo na Expu 58

V plánech pro československou účast na Expu v Bruselu, měla své významné místo bezesporu i sekce s expozicí skla. Z počátku však vznikaly obavy, neboť československé sklo nebylo po dobu téměř dvaceti let nijak prezentováno ve světě. Od konce druhé světové války se tedy československé sklářské umění neobjevilo na žádné oficiální výstavě v západních zemích. Ovšem na domácích výstavách sklízela sklářská tvorba obdiv a úspěchy, citelně však chyběla konfrontace se soudobou zahraniční tvorbou. Obavy z nejistého výsledku vyústily v to, že rok před zahájením světové výstavy v Bruselu, se Československo rozhodlo prezentovat sklářskou tvorbu na XI. trienále v Miláně. Tato jakási zkušební premiéra nakonec přinesla mnohé zkušenosti a poznatky. Především však československé sklo sklidilo mnoho úspěchů a ocenění – do Československa putovaly čtyři stříbrné medaile a pět zvláštních uznání a ještě k tomu páté umístění v hodnocení návštěvníků. To bylo potvrzením, že československé sklářské umění se může pyšnit svoji originalitou a vysokou úrovní a konkurovat tím zahraniční sklářské tvorbě.

V československém pavilonu byl prezentován pouze výběr z významných děl sklářské tvorby. Nebylo jich tedy mnoho, avšak nadmíru zdařilé architektonické řešení expozice od Josefa Saala, umožnilo vystaveným exponátům vyniknout ve volném prostoru a vyzdvihnout tak jejich umělecké kvality. Tvorba sklářských výtvarníků pro výstavu v Bruselu roku 1958 podléhala přísným kontrolám různých komisí. Někteří umělci vytvářeli svá díla zcela volně, jiní pracovali na základě ideového zadání.

Mezi díla vybraná hlavní komisí (pod vedením profesora Aloise Fišárka) můžeme například zařadit monumentální skleněnou mozaiku s názvem „Hold sklu“ od Josefa Kaplického. Kompozice tohoto díla je členěna do dvou částí. *V horním poli jedna z tanečnic drží skleněný talíř, v dolním vázu. Prastarý námět tří grácií v novodobém*

---

⁸ katalog výstavy *Bruselský sen*, 2008, str 105, více o tématu viz např. článek Petra Šmídka z webového portálu Archiweb, dostupný na <http://www.archiweb.cz/buildings.php?action=show&id=610&type=1>

pojetí je nejenom alegorickou oslavou skla, ale ve své podstatě i apoteózou krásy ženského těla a vláčnosti jeho pohybu.⁹

Dalším vsutku monumentálním výstavním objektem byla prostorová vitráž Jana Kotíka s názvem „Slunce, voda, vzduch“. *Z určitého úhlu pohledu šlo v podstatě o architektonickou plastiku, využívající vlastností barevného skla instalovaného v daném prostoru a v daných světelných podmínkách.¹⁰*

Návrh interiérové fontány, který vypracoval architekt Adolf Beneš s Jaroslavem Kadlecem a malířkou Danou Hlobilovou, byl rovněž přijat a umístěn v expozici skla. Zpívající fontána nesla podobu kruhového bazénu se zástěnou, která byla pokryta barevnou mozaikou. Uprostřed kašny stál stylizovaný strom, který nesl na větvích rozmanitě umístěné mísy z čirého skla. Voda byla poháněna vzhůru, tryskala do širokých nádob a protékala otvory podél obvodu do nižších pater až nakonec zpět do bazénu. Fontána byla odvážnou uměleckou kompozicí své doby, a dnes je ukázkou vytříbeného výtvarného citění konce padesátých let. Zrekonstruovanou fontánu můžeme spatřit v Národním technickém muzeu.¹¹

Dalším odvážným dílem byl objekt Reného Roubíčka. Železná konstrukce s abstraktní prostorovou kompozicí nesla jméno „Sklo – hmota, tvar, výraz“. Roubíček zde zachytil fascinující příběh žhavého skla v nejrůznější tvarové varianty čirého a barevného skla s rozmanitými rafinačními zásahy.

---

⁹ katalog výstavy *Bruselský sen*, 2008, str 124

¹⁰ katalog výstavy *Bruselský sen*, 2008, str 124

¹¹ Viz článek Oživená fontána z EXPO 58 v Bruselu v NTM v Praze, dostupný on-line <http://www.earch.cz/clanek/4496-ozivena-fontana-z-expo-58-v-bruselu-v-ntm-v-praze.aspx>

1.5. Československý porcelán a keramika na Expu 58

V době před druhou světovou válkou i po ní, se porcelánový i keramický průmysl propadl. Zanikla řada keramiček, porcelánek a také skláren. Oslabila se nejen kvalita, ale i sortiment a byly zpřehrány obchodní kontakty na mnohé trhy nejen v Evropě.

Tvarově došlo u keramiky ke ztrátě funkcionalistické a art deco prvků. Vyrábělo se v podstatě jen několik druhů servisů. Po roce 1948 se prosazoval zejména vliv umění starých civilizací. Názor, že by se mělo výtvarné umění i myšlení navrátit ke starým kořenům a základům panoval téměř deset let. Až účasti Československa na trienále v Miláně roku 1957 a Expu 58 pomohly vymanit se z úpadku a přiblížit ke kvalitě, kterou se mohl keramický a porcelánový průmysl pyšnit před válkou.

Zatímco těsně po válce, *poválečná konjunktura v porcelánovém průmyslu způsobila nezáměr vedení o nové progresivní tvary a dekory.*¹² Pro práce padesátých let byla typická deformace pravidelných tvarů, inspirace přírodními motivy, jednoduchost bez jakýchkoli plastických dekorů.

Výtvarníci jsou okouzleni aerodynamickými a organickými prvky, která přináší nejen do odvětví keramiky a porcelánu novou estetiku. Snaha docílit čistoty tvarů umožňovala dále pracovat s povrchem, a to třeba v rámci experimentování s glazurami nebo proškrabáváním různých lineárních, ornamentálních motivů.

Keramici a výtvarníci neměli moc možností srovnání svých děl s keramikou a porcelánem ze západu. Jediným prostředkem konfrontace se západní Evropou bylo několik časopisů, dostupných v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze. Československo bylo v tomto odvětví oproti jiným zemím o několik let pozadu. V polovině padesátých let se však mnohé změnilo. Mladí výtvarníci navrhovali a poté i realizovali řadu kávových a čajových servisů, dále různé dekorativní předměty, vázy, sošky. Rozšířila se výroba porcelánových figurek. Vyráběly se plastiky zvířecích, dětských námětů nebo také se sportovní tematikou. Tyto sošky byly ve stylu socialistického realismu. Jelikož průmysl, který vyráběl převážně technickou a sanitární

---

¹² katalog výstavy Jaroslav Ježek : porcelán, keramika, kresba, malba : výstava k životnímu jubileu autora, 1998

keramiku, většinou odmítal realizaci výrobků dle návrhů, tvorba umělecky pojaté keramiky a porcelánu tedy probíhala hlavně v družstvech a keramických dílnách.

V době zvažování účasti na světové výstavě v Bruselu roku 1958 panovala nejistota a obavy, čím zaplnit expozici porcelánu a keramiky. Ovšem podobně jako v oboru uměleckého skla, i zde nebylo díky úspěchům na mezinárodním trienále v Miláně konaném nakonec pochyb o špičkové úrovni československého designu. Tato první velká výstava, které se Československo zúčastnilo od roku 1945, odstartovala sérii úspěchů v následujících letech a stala se odrazovým můstkem pro přípravu na Expo 1958 v Bruselu.

V Československém pavilonu měla expozice keramiky a porcelánu svůj samostatný a vyhraněný prostor. Některé objekty také byly zakomponovány do dalších expozic. Oproti původnímu záměru však bylo vystaveno jen torzo původně navrhovaného množství. Konečný výběr exponátů a jejich vystavení totiž ovlivnili až přímo na místě úředníci z ministerstev a z nepochopitelných důvodů rozbili celkovou původní koncepci keramické expozice.

Co se týče keramiky, vzhledem k tomu, že průmyslově sériová výroba neměla mnoho co nabídnout, komise nakonec vybrala pro expozici objekty z ateliérových děl českých keramiků. Pro výstavu porcelánu byli vybráni mladí výtvarníci, především absolventi Vysoké školy uměleckoprůmyslové. Veliká část návrhů na porcelánové výrobky dle komise nesplňovala základní požadavky pro výrobu a běžné užívání. I přes tento fakt, se komise rozhodla nehodnotit návrhy po funkční stránce ani jejich případný potenciál pro trh. Jak řekl Václav Tikal: *„Od počátku nám bylo jasné, že se nám naskýtá jedinečná příležitost k pokusu o vybočení z konvenčního myšlení v otázkách výroby moderního porcelánu a byli jsme přesvědčeni, že se Bruselská výstava stane mezníkem jak v tvorbě, tak ve výrobě porcelánu.“*¹³

Z porcelánových servisů, které sklidily úspěch, a získali ocenění v Bruselu, je třeba především zmínit moka servis s názvem Elka od Jaroslava Ježka. Porcelánový soubor Elka je ukázkou originality. *Elka nebyla jedinou soupravou organického progresivního tvaru, kterou v tom období Jaroslav Ježek navrhl.*¹⁴ Ale prosazení více souprav takto

---

¹³ katalog výstavy *Bruselský sen*, 2008, str 140

¹⁴ katalog výstavy *Jaroslav Ježek : porcelán, keramika, kresba, malba : výstava k životnímu jubileu autora*, 1998

náročného tvarosloví do výroby nebylo možné. Souprava Elka je plně funkční, což se bohužel u jiných servisů vystavených na expozici říci nedá. Souprava se vyznačuje odlehčeností a jakousi harmonií. *Výlevka plynule vyrůstá z těla, jehož mírné nachýlení dokonale vyvažuje křivka ucha. Dynamiku tvaru ještě umocňuje jakoby odporem vzduchu se ohýbající úchytky víčka. Zatímco okraj cukřenky opakuje motiv projmutého hrdla konvice a mléčenka je její zjednodušenou verzí, tvar šálku a podšálku je až na ouško zcela konvenční.*¹⁵ Další Ježkova souprava navržená pro bruselskou výstavu byla varná souprava Asmanit. Byla to sada servírovacích a zapékacích nádob, která vycházela z tvaru Kleopatra. Tyto sady splňovaly jednak estetické, druhak také i praktické požadavky a byly zařazeny do vybavení restaurace československého pavilonu. K dalším Ježkových pracím vystaveným na Expo 58 byly porcelánové figurky zoomorfních motivů. Cesta k vystavení jeho tří figurek Koníků, byla pozoruhodná. Ježek na těchto figurkách pracoval společně s Alešem Trpkošem, stejně tomu bylo i u moka servisu Elka. Ovšem oproti Elce na těchto návrzích a realizaci pracovali tajně mimo výrobní program pro Expo. A ve finále byly do Bruselu doslova propašovány. Co je však důležité zmínit byla jejich ojedinělost. Vymykaly se jakýmkoli plastikám své doby. Jejich stylizace si zakládala na potlačení detailů, i přesto však zvířecím figurám nechyběla dynamičnost. Ježkovu soupravu Elka a trojici Koníků můžeme dnes chápat jako jednu z ikon bruselského stylu. Krom Ježkových figurek byla vystavena ještě plastika Žirafy od Jiřího Bradáčka. Která se nesla také v duchu stylizace, ale nevyzařovala z ní taková odlehčenost a vzdušnost jako u zmíněných Ježkových figurek. Ježkovi se svými pracemi víceúčelového užití podařilo úspěšně navázat na tradice výroby předválečného funkcionalistického nádobí.

V Bruselu měl své zastoupení také například dekorativně užitkový porcelán Jindřicha Marka a Vladimíra Tichého. Využívali na svých mísách a talířích vystavených na Expo techniky rozpíjivosti solných barev a dekorování pomocí vosku často geometrické a zoomorfní motivy. Nebáli se experimentování s glazurami naopak na jejich tvorbě je často patrný uvolnění rukopis a jakási nepřeciznost, která je záměrem na jejich výrobcích.

---

¹⁵ katalog výstavy *Bruselský sen*, 2008, str 142

Jaroslav Ježek, souprava Elka, 1957. Převzato z knihy katalogu výstavy J. Ježka

Jaroslav Ježek, souprava Sophia, 1967. Převzato z knihy katalogu výstavy J. Ježka

1.6. Keramika a porcelán po Expu

Po světové výstavě Expo 58 a našich úspěších z exponátů českého porcelánu získal takzvaný bruselský styl podporu z nejvyšších míst a byl zařazen do výroby. Rychle následovaly další návrhy z rukou designéra Jaroslava Ježka, opět se vyznačujících organickou dynamičností tvarů bez plastických dekorů a elegantní extravagance. Víru v úspěch nového stylu potvrzuje i obnovená stolní souprava v podobě vázy, dózy, popelníku a svícnu. Do výroby byl zařazen také dekorativní porcelán, jako tomu bylo u stylizovaných, někdy až abstraktních figurek, které v hojném počtu navrhoval opět J. Ježek.

Po roce 1962 navrhování nových figurek ustálo. Příčina není zcela známa, možná to bylo z důvodu opadajícího zájmu kupujících, také v tom mohla hrát roli studenost bílých glazur, jimiž byly figurky polévány. Ještě před polovinou šedesátých let byl československý porcelán již přesycen moderním zbožím a bruselský styl v porcelánovém a keramickém průmyslu odezníval. *Bruselský styl můžeme zpětně považovat za poslední, bohužel krátké období, kdy se v Československu vytvářel kvalitní keramický design. Především díla z let 1958-1960 se ctí snesou srovnání s tvorbou západu. Zatímco do té doby i poté byl komunistický režim pro vývoj designu spíše brzdou, v těchto letech vynikaly s jeho značnou podporou výrobky, které by v tržním hospodářství pravděpodobně nikdy nevznikly, nebo alespoň ne v takovém množství.*¹⁶

---

¹⁶ katalog výstavy *Bruselský sen*, 2008, str 142

2. Praktická část - bruselský styl jako inspirace

2.1. Fenomén bruselského snu

Keramických děl prezentovaných na Expu 58 se mnoho nedochovalo. Zcela naopak tomu bylo u užitého a dekoračního porcelánu. Na takzvaném „bruselském stylu“ mě přitahuje jednak fascinující hravost, organičnost, dynamičnost a zároveň uvolněnost tvarů. Hra v kombinaci zaoblených a ostrých ploch a hran, předimenzovanost některých prvků, které i přesto tvoří sjednocený celek. Na keramické a porcelánové tvorbě z období bruselského stylu mě přitahuje také barevnost a experimentování s glazurami, která si zakládala, stejně jako u tvarů typických tohoto stylu, na střídmosti a jednoduchosti.

Hlavním prvkem v mých pracích inspirovaných bruselským stylem je asymetrie. Zmiňuji bruselský styl jako takový, jelikož je mnou vnímán jako celek. Inspiračním se mi staly dekorační nádoby jako mísy popelníky, samozřejmě také servisy vyznačující se svojí originalitou, lehkostí protáhlých tvarů. Ovšem čerpala jsem i z dalších odvětví, například z nábytku – známý stůl na třech nožkách s barevnou deskou, který stával v babiččině předsíni po celé mé dětství se mi tak pevně usadil v paměti, že pro mne byl svým tvarovým výrazem zásadní i při tvorbě keramiky. Pokusila jsem se dosáhnout, nebo se alespoň přiblížit, tvarové čistotě a jakési lehkosti, jež při pohledu – ať už na vázu, plastiku nebo čajový servis padesátých a šedesátých let – vyzařuje. Pokusila jsem se vytvořit sérii takzvané stolní soupravy, do které patří váza, dózy, popelníky a miska.

Stůl v bruselském stylu – masová výroba

2.2. Technologický postup

Spojovacím článkem mezi soupravou dóz je asymetrický prvek, který můžeme spatřit na porcelánových soupravách – miskách, popelnících nebo také konferenčním stolku bruselského stylu. Dózy jsou vytvářeny technikou modelování z plátů. V první fázi jsem pomocí tenkých plátů hlíny a papírové šablony vytvořila základní tvar dózy včetně vymodelovaného zámku u víček. Po nějakém čase, kdy hlína dostatečně zatuhla, nastala fáze začišťování a zarovnávání povrchu a hran, včetně vytvoření hlavního dekoru na dózách, jimž jsou dvě kanely. Těsně před zaschnutím byly dózy ještě retušovány. Když už byly výrobky dostatečně vyschlé, nastala fáze vypálení. Po prvním výpalu – přežahu, přišlo na řadu glazování. Dózy jsou glazovány nejprve zevnitř bílou krycí lesklou glazurou, zvenku zůstává střep rezný. Dekorovány jsou pouze kanely. Původně jsem usilovala o dosažení jakéhosi „porcelánového efektu“ tím, že i vnější povrch nádob bude bílý – krom kanel. Jelikož jsem však nepracovala s technikou lití do sádrových forem, ale modelováním s keramickou hlínou, uvědomila jsem si, že bych touto technikou nikdy nemohla docílit podoby porcelánového výrobku. A způsob jakési imitace porcelánu by působil laciným dojmem. Proto jsem se v poslední fázi rozhodla výrobky dekorovat co nejstřídměji. Dekorativním prvkem na všech keramických nádobách jsou kanely – jednoduché pásy vryté do střepu a posléze naglazované modrou a zelenou glazurou.

V průběhu vytváření výrobků, ať už ve fázi modelování nebo výpalu, jsem se potýkala s řadou nepředvídatelných situací. Během schnutí začaly zámky vmodelované do víček dóz praskat. Průběžné retuše a začišťování spár pomohly k zacelení prasklin, ovšem pouze v některých případech. Tento defekt jsem přikládala k tomu, že byly přilepovány pásy hlíny, které měly větší vlhkost, než již vymodelovaná dóza. Po prvním výpalu do sebe všechny dózy a jejich víčka zapadala. Po druhém výpalu – ostrém, kdy dózy prošly finálním procesem, nastaly nemalé potíže. Téměř všechny vrchní části nádob se zdeformovaly, tudíž do sebe nezapadaly. Celý proces vytváření keramiky, vedoucí až ke zdárnému výsledku, je podmíněn mnoha faktory. Velikou roli zde hraje i způsob výpalu. Mé výrobky byly páleny na takzvaný nízký výpal, což je 1060°C. Důležitou roli pro výpal hraje vypalovací křivka, která je velmi citlivá na jakékoli odchylky a neexistuje univerzální návod pro vyhotovení křivky.

Jelikož nevlastním keramickou pec – musela jsem využít jednu, nacházející se na ZŠ v místě mého bydliště – neměla jsem možnost dostatečně prozkoušet její chování při výpalu, což se negativně odrazilo na výsledné podobě výrobků.

Závěr

Možnost zúčastnit se na světové výstavě v Bruselu roku 1958 byla obrovskou výzvou nejen pro Československo, ale především pro výtvarníky, architekty a další umělce, kteří měli možnost se na výstavě podílet. Z pohledu československého socialistického státu to samozřejmě byla příležitost k propagaci ideologií socialismu. Mohl se zde předvést v nejlepším možném světle, a to až takovým způsobem, že celý Československý pavilon by se dal bez nadsázky označit za Potěmkinovskou vesnici. To z toho důvodu, že jen málo z vystavených věcí bylo v době výstavy v Československu skutečně vyráběno a dostupno pro veřejnost.

Naopak pro československé umělce, kteří se mohli podílet na výstavě, to byla jedinečná příležitost shlédnout expozice pavilonů z desítek zemí světa. Mohli se tak nejen porovnat s kolegy za Železnou oponou, ale také se s nimi osobně potkat, pohovořit, konfrontovat a načerpat krom nové inspirace i ducha svobody.

Resumé

Tato práce pojednává o významu světových výstav z historického hlediska. V jakém duchu se nesla prezentace jednotlivých zemí a co bylo cílem těchto výstav. Světová výstava v Bruselu roku 1958. Dále je zde zmíněna Československá účast na Expo 58. Československý pavilon a popis expozicí skla, keramiky a porcelánu. Poslední část je věnována vlastní tvorbě keramiky inspirované bruselským stylem.

Resumé

This work is about Universal Exposition (Expo), from historical context. It focus on Expo 58 in Brussel and mostly on Czechoslovakian pavilion and exposition. Deeply this work refers of exposition of glass and ceramics and porcelain. Last part of this work is zoomed to my own creation of pottery inspired by brussel design.

Literatura

KRAMEROVÁ D., SKÁLOVÁ V., Bruselský sen – katalog výstavy, Praha – Brno: Arbor vitae, 2008

katalog výstavy Jaroslav Ježek : porcelán, keramika, kresba, malba : výstava k životnímu jubileu autora, Karlovy Vary: Galerie umění Karlovy Vary, 1998

ŠVÁCHA R., PLATOVSKÁ M. (editoři), Dějiny českého výtvarného umění V: 1939/1958, Praha: Academia, 2005

ŠVÁCHA R., PLATOVSKÁ M. (editoři), Dějiny českého výtvarného umění VI: 1958/2000, Praha: Academia, 2007

Internetové zdroje

<http://www.archiweb.cz>

<http://www.earch.cz>

<http://www.wikipedia.cz>

<http://expo58.blogspot.com>

<http://www.expo58.info>

Obrazová příloha

